

МИТНИЧЕСКИТЕ ЛАБОРАТОРИИ – ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА НАКАЗАТЕЛНОПРОЦЕСУАЛНАТА ДЕЙНОСТ

Таня Райчева, Адвокат

CUSTOMS LABORATORIES – OPPORTUNITIES TO SUPPORT CRIMINAL PROCEDURE

Tanya Raycheva, Attorney at law

Резюме: *Експертизата е способ за доказване в наказателното производство. Настоящият труд анализира дейността на митническите лаборатории и възможностите на служителите да участват в разследването по дела, включени в компетентност на разследващ митнически инспектор. Разграничават се правомощията на специалист – технически помощник и вещо лице. Правят се изводи за необходимост Централната митническа лаборатория да се сертифицира за криминалистически изследвания.*

Ключови думи: *експертизата, митнически лаборатории, разследващ митнически инспектор, специалист – технически помощник, вещо лице.*

Abstract: *Expertise is a technique for establishing evidence in criminal process. This paper analyzes the activities of customs laboratories and the capabilities of employees to participate in the investigation of cases, included in the competence of an investigating customs inspector. The powers of a specialist – a technical assistant and an expert are distinguished. Conclusions are drawn about the need for the Central Customs Laboratory to be certified for a forensic science laboratory.*

Key words: *expertise, customs laboratories, investigating customs inspector, specialist – a technical assistant, expert.*

Въведение

Наказателният процес се нуждае от експерти, подготвени да участват в дейността по разследване в различни процесуални качества: специалист - технически помощник (чл.126, ал.2 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) или вещо лице, назначено по реда на чл. 153 от НПК.

Агенция „Митници“ (АМ) разполага със специализирани звена с кадрови и технически ресурс – една централна, две регионални (в Русе и в Пловдив) и една мобилна митническа лаборатория, в които се извършват химико-физически анализи и различни изследвания за целите на митническата дейност.

Централна химическа лаборатория съществува от 1913 г. към Отделението за косвените налози на Министерство на финансите (МФ) (с правомощия на митнишко

отделение), за „контролни анализи на спорните при обмитяването стоки“.¹ В съвременната история Централната митническа лабораторията (ЦМЛ) е създадена през 1998 г. Това дава възможност за незабавно извършване на контролни проби, експертни справки и заключения, които допринасят за експедитивност на разследващите органи при оценката на веществените доказателства, вземане на решенията за образуване на досъдебно производство (ДП), назначаване на експертизи или извършване на специфични процесуални действия по разследване.

Попълването на доказателствената съвкупност с веществени доказателства и изготвянето на веществени доказателствени средства (ВДС) има решаващо значение както за определяне насоките на разследване, така и за неговото обективно, пълно и всестранно провеждане. Разследването на престъпления по чл. чл. 234, 242, 242а и 251 в чл. 255 от Наказателния кодекс (НК) по отношение на задължения за данък добавена стойност (ДДС) от внос и акцизи, включени в предметната компетентност на разследващия митнически инспектор (чл.194, ал.3 НПК) обуславя прилагане на експертната като способ за доказване. Налага се да се определи стойността на валута и на контрабандирани стоки, на дължим акциз или ДДС, на точни тарифни позиции на стоките, дължими и неплатени митни сборове; вида на благородни метали; вида и стойността на наркотични вещества и прекурсори и техните анализи; спиртното съдържание на алкохолни напитки; съдържанието на тютюн за целите на акцизното законодателство; истинността на бандероли и други документи, съпровождащи лицата, стоките и превозните средства; вида на оръжие и боеприпаси; редки видове на флората и фауната; произведения на културата и археологически ценности и др.

Изложение

Експертната е способ, в прилагането на който проявление намира принципът за разкриване на обективната истина. Доколкото е необходимо да се установят в значителна степен на сигурност фактите и когато са необходими специални познания в сферата на науката, изкуството или техниката (чл.147 НПК), разследващият орган ползва знанията на вещо лице – експерт в съответната област. По този начин установени факти могат да бъдат проверени, а непълнотите в доказателствената съвкупност попълнени с методите на научното познание.

Теориите за юридическата природа на експертната са систематизирани от акад. Павлов още през 1948 г. Той е разгледал основния спорен въпрос относно правната същност на експертната, изведени са три различни категории теоретични твърдения.² Теориите, определящи експертната като доказателствено средство са подло-

¹ Вълкова. С., Аличкова. В., Цветкова. Л., Пенкова. П., Пенева. Л., Генова. В., Маркова. Д., Куцарова. К., *История на българските митници 1879-2019*, Агенция Митници, 4. доп. изд., София, 2019, стр.27-28

² Ст. Павлов. *Процесуалноправна природа на експертната в наказателния процес (критически бележки)*, Годишник на софийския университет, юридически факултет, том XLIII. 1947/1948, С., Университетска печатница, 1948 г., [online] <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/2015/12/28/-?rq=%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%20%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B8>: „I. Теории, които разглеждат експертната като доказателствено средство. Тук се отнасят: 1). Теорията за експертната - като вид свидетелстване. 2). Теорията, която отнася експертната към съдебния оглед. 3). Господстващата теория за експертната като самостоятелен вид, доказателство (доказателствено средство). II. Теории, според които експертната не е доказателствено средство. Към тази група се числят: 1). Теориите за експертната като съдебен процес, въздигащи експерта в съдия. 2). Теорията за ек-

жени на сериозна критика, предвид изведеното от автора становище, че експертизата е специфична процесуално регламентирана дейност със самостоятелно правно значение.³ Теорията за експертизата като доказателствено средство има привърженици,⁴ независимо, че аргументите я опровергават.⁵ Към настоящия момент този теоретичен спор е разрешен окончателно. Съвременният НПК определя експертизата като способ за доказване (чл.136, ал.1 НПК), с което законодателят поставя край на правните съждения в друга насока. Като процесуална дейност чрез нея се прави логически извод на базата на специални познания от едни известни за други неизвестни факти.⁶ Експертизата е определяна и като способ за проверка на събрания доказателствен материал, макар в хипотезите на задължителна такава (чл.144, ал.2 НПК) да е насочена към събиране на доказателства.⁷

Различни са участниците, които изготвят ВДС (специалисти – технически помощници) и експертиза (вещи лица). Специалистът – технически помощник изпълнява възложена му задача от разследващия орган под неговия непосредствен надзор и ръководство (чл. 126, ал. 4 НПК), а вещите лица се назначават от списъчния състав, определен по реда на чл. 398 и следващите ЗСВ и Наредба № 2/2015 г. за вписването,

---

пертизата като институт за подпомагане на съда. III. Теории за двойствената процесуалноправна природа на експертизата. В тази група влизат: 1). Теориите за смесената процесуална природа на експертизата. 2). Теориите за разнородната процесуалноправна природа на експертизата.“

³ Ст. Павлов. *Процесуалноправна природа на експертизата в наказателния процес (критически бележки)*, Годишник на софийския университет, юридически факултет, том XLIV. 1949/1950, С., Държавно издателство Наука и изкуство, 1950 г., с.27 <http://static1.squarespace.com/static/5502d30ee4b0f063546540ec/t/56a75151a12f446dcabab810/1453805906356/pdf+pavlov-ekspertizata-part-2-sayh.pdf>: „Обхващайки института в неговата цялост, веднага правят впечатление следните негови особености:

а) Експертизата представлява един оригинален институт, който се отличава от всички други по свой строеж и процесуални задачи. Общо взето съдебният експерт е подчинен на особен, специфичен за него процесуално-правен режим, различен от този на всички други участващи в процеса лица.

б) Редица основни правила, на които са подчинени всички познати в процеса доказателства и доказателствени средства (свидетелски показания, писмени документи, веществени доказателства и пр.), нямат приложение спрямо експертизата.

Основавайки се на тези две положения, трябва да приемем, че от гледището на нашия законодател експертизата не се явява съдебно доказателство, както обикновено се мисли. По-близо до идеята на законодателя ни се струва схващането, че експертизата се явява различен от доказателствата и доказателствените средства процесуален институт, със своя собствена процесуална структура и задачи, които му отреждат и отделно, самостоятелно място в системата на действащото наказателнопроцесуално право.“

⁴ Р. Беленски. *Съдебни експертизи, кратък курс*, София, Камея, 2003 г., с.34

⁵ Ст. Павлов. Цит. съч.: „Колкото се отнася до това, че експертизата не само открива, но и изнася пред съда откритите от нея факти, ще припомним, че доказателствени средства в този случай се явяват изготвените за целта скици, фотографически снимки, документи, модели и пр., а не самата експертиза. Когато пък фактите се изнасят (възпроизвеждат) от самия експерт посредством устно изложение, имаме свидетелско показание, а не експертиза. Ако ли под изнасяне разбираме изготвянето и представянето на доказателствени материали, налице е очевидно смесване на тези действия с доказателствените средства.“

⁶ М. Чинова. Г. Митов. *Кратък лекционен курс по НПП*, София. Сиела, 2021, с. 297 и с. 324

⁷ Н. Манев, *Наказателнопроцесуално право (Ръководство за студенти)*, София, Сиела, 2006, с.228

квалификацията и възнагражденията на вещите лица (изм. ДВ бр. 96/02.12. 2022г.)⁸, издадена от министъра на правосъдието или при условията на чл. 396, ал. 2 от ЗСВ. За първи път чрез тази Наредба № 2/2015 г. беше направен опит за извеждане на дефиниции на понятия, относими към експертизата, като доказателствен способ за целите на наказателния, административния и гражданския процес. Експертизата е „процесуално регламентирана дейност, извършвана по искане на компетентния орган от лица, които притежават специални знания и умения за изследване на определени обекти или други обстоятелства, свързани с изясняването на определени обстоятелства“ (§1, т.4 ДР на Наредба № 2/2015 г. (отм.), вещо лице е „специалист със специални знания и умения“, назначен при съответните условия по реда на ЗСВ (§ 1, т.4). С решение № 4769/18.05.2022 г. по адм.д. № 5508/2021 г. ВАС, VIII отделение отмени по-голяма част от текстовете на Наредбата, регламентиращи реда за назначаване на експерти, вкл. и цитираните, поради допуснати нарушения на правилата, въведени в чл. 28, ал. 1, 3 и 4 ЗНА за мотивиране на проекта на нормативен акт.

Понятието „специални знания“ се извежда от разпоредбите на чл.126, ал. 2 и на чл.144, ал.1 НПК, които регламентират случаите, в които се назначават специалист – технически помощник и експерти в областта на науката, изкуството или техниката. Дефиниция, която не изчерпва съдържанието на понятието, е дадена в § 1, т.6 ДР на Наредба № 2/2015г. (отм.)⁹.

В процесуален аспект разследващият митнически инспектор определя участниците в наказателното производство и с постановление назначава специалист – технически помощник и вещите лица. Принципите на експертната дейност в наказателното производство се извеждат от принципите на наказателния процес: законност; независимост, обективност, всестранност и пълнота на експертното изследване. Не е нужно да бъдат извеждани в самостоятелни разпоредби (чл.2 от Наредба № 2/2015 г. (отм.)). Научната обосновааност на средствата и методите, използвани при експертното изследване и добросъвестността са необходими с оглед необходимостта от попълване или проверяване на установените факти чрез достигане до обективни изводи с различни утвърдени познавателни способности. Изискването за поверителност произтича от процесуалното задължение на участниците в наказателното производство да не разгласяват материали, свързани с разследването без разрешение на прокурор (чл. 198 НПК). Гаранция за спазване на този принцип е предвидената наказателната отговорност: обща (чл.360 НК) и специална (чл. 284, ал. 3 НК). В тази връзка законодателят е предвидил възможност за отвод и самоотвод на вещи лица (чл.148 НПК) при наличие на определени предпоставки и е регулирал техните задължения. Регламентирана е допълнителна и повторна експертиза като възможност за допълване и ревизия на първоначално изготвената. Допълнителната е необходима, когато заключението не е достатъчно пълно и ясно, а повторната – когато не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност (чл.153 НПК).

Експертното заключение не е задължително за съда и органите на досъдебно производство. Трайно установена е съдебната практика, че подлежи на самостоятелен анализ и оценка в съвкупност с останалия доказателствен материал.

⁸ С последните изм. и доп. на Наредба № 2/2015 г. (ДВ, бр.91 от 2021г., в сила от 01.04.2022 г. се предвиди създаване на информационна система „Единен регистър на вещите лица“)

⁹ § 1, т.6 ДР на Наредба № 2/2015 (отм.) – „Специални знания“ са тези знания, които отговарят едновременно на следните изисквания: не са юридически, с изключение на тези, които се отнасят до чуждестранно законодателство и практика; не са общоизвестни; получени са в резултат на теоретична подготовка и практически опит по определена научна дисциплина.“

Трябва да се отбележи, че ефективната работа на митническите органи в борбата с престъпните посегателства срещу валутната, митническа и данъчна система и отстояването на икономическите интереси на Република България (РБ) и Европейския съюз (ЕС) е в зависимост от обезпечеността им с добре подготвени експерти – специалисти в различни клонове на науката, с технически средства и база данни.

Съществено значение, както за установяване на митнически нарушения, така и за разкриване на специфични престъпления има дейността на митническа лаборатория. Това е ключово звено, което подпомага дейността на митническите органи и на разследващия митнически инспектор за откриване, изземване, научно изследване и оценка на следи и веществени доказателства. Служителите са компетентни да изготвят химическа, физическа и физико-химическа експертиза, както и химико-токсикологична (токсикохимична) експертиза, необходими за събиране и проверка на доказателства в голяма част от разследвани от митническите служители дела, свързани с нефтопродукти, горивни и смазочни материали, наркотични вещества и фармацевтични продукти, тютюн и тютюневи изделия. Назначават се и други експертизи, съобразно конкретиката на казуса и необходимостта от установяване на различни факти. Такива са: психологическа и психиатрична; различни видове икономически и оценителни експертизи, свързани с оценяване и остойностяване на различни стоки, вещества и продукти, както и с определяне на акциз и ДДС; инженерно-технически експертизи, относно извършени манипулации на фабричните елементи на превозни средства за укриване на акцизни и др. стоки, ценности, наркотични вещества предмет на контрабанда или друго престъпление срещу митническия или валутен режим на РБ, изкуствоведски за установяване и оценяване на археологически предмети и предмети на изкуството и др. В митническото разследване се ползват най-често вещи лица служители на МВР или други държавни институции и институти, поради липсата на експерти във различни области.

Централната митническа лаборатория (ЦМЛ) е оборудвана със съвременна апаратура за изследване на широк обхват от стоки – селскостопански и хранителни продукти, напитки, промишлени стоки, горива и химически вещества, включително и забранени и контролирани вещества и прекурсори. Разполага с нови аналитични уреди, които увеличават капацитета на работа. Още през ноември 2010 г. е акредитирана от Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация“ (ИА „БСА“), към настоящия момент е преакредитирана.

В края на 1999 г. в специализираната администрация на ТД Митница Русе е създаден отдел Митническа лаборатория – Русе (МЛР). Специализирана е в изследването на горива, разтворители, както и в охарактеризирането на тютюневи продукти за целите на акцизния и митнически контрол. В обхвата на акредитацията ѝ са методи за анализ на различни видове нефтопродукти в т.ч. определяне съдържанието на Евромаркер Solvent Yellow 124.

През 2006 г. е създадена третата Митническа лаборатория в Пловдив (МЛП), специализирана предимно в изследване на хранителни продукти – пълно охарактеризиране за определяне на Мьорзинг код с цел облагане на стоките с допълнителни мита върху селскостопанските компоненти и акцизни стоки (етилов алкохол, спиртни напитки, тютюн и тютюневи изделия). Тя е акредитирана първоначално през 2015 г., а през 2019 г. е преакредитирана.

И трите лаборатории изследват, анализират и идентифицират стоки за целите на митническия надзор и контрол (за нуждите на класирането на стоките в Комбинираната номенклатура на ЕС и за прилагането на мерките на Общата селскостопанска политика на ЕС) и за целите на акцизното облагане.

Съществено значение за митническото разследване има ЦМЛ, обособена като дирекция (ДЦМЛ) от специализираната администрация на ЦМУ. Съгласно Устройственият правилник на Агенция „Митници“ (УПАМ) ЦМЛ изследва, анализира и идентифицира стоки, които са обект на специални мерки, съобразно действащото национално и съюзно законодателство. Оказват експертна научно-техническа помощ на митническата администрация; съхраняват стандартни образци, сравнителни материали и еталони; осъществява методическо ръководство и подпомага митническите учреждения при създаването на организация за вземането на проби от митническите органи (чл. 28 УПАМ). Законодателното решение същата да се създаде като структурно звено към специалната администрация на АМ е правилно. От една страна това води до експедитивност в осъществяване на основната митническа дейност – контролна и надзорна, а от друга – удачно решение е с оглед правомощието на АМ да извършва експертен анализ на наркотични вещества и субстанции (чл. 90, ал. 5 от Закон за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите).

Създаването на лаборатории за целите на администрацията е държавна политика, насочена към ефективност на органите, осъществяващи контрол в сферата на изпълнителната им дейност.

Сравнение на дейността на митническата лаборатория може да се направи с Националният институт по криминалистика (НИК), тъй като основна дейност на органите на МВР и на митническите органи е да разследват престъпления. С Разпореждане № 89 на МС от 11.03.1968 г., е създаден като научно-приложен център за извършване на експертна и изследователска дейност, днес е трансформиран в Институт към Академията на МВР. Действащият ЗМВР го определя като основна структура (чл.37, ал.1, т.10) с конкретни функции. Служителите осъществяват експертно-криминалистична дейност, която се изразява в откриване, фиксиране, изземване и оценка на веществени доказателства и следи. Участват в качеството на специалист – технически помощник в процесуални действия в досъдебни производства – оглед, следствен експеримент и др (чл.50а, ал.1, т. т.1 и 2 ЗМВР) и изготвят ВДС, а когато им е възложено от разследващия орган и експертизи.

Акредитираните криминалистически звена в РБ са НИК, научно-технически лаборатории в СДВР, ОДМВР в страната и експертни звена към РПУ. В последните години са създадени и частни такива, които провеждат научна и експериментална дейност, но органите на ДП и съда не им възлагат процесуални задачи, тъй като разследването е строго регламентирана държавна дейност. НИК е единствената криминалистическа лаборатория в страната, подготвена и технически оборудвана да извършва висококачествени изследвания в различни области на науката, да изготвя обосновани и обективни анализи на различни веществени доказателства, да изготвя ВДС и да провежда научни експерименти. Това е причина правораздавателните органи, във всички случаи на съмнение или сложност на изследването, да назначават вещи лица служителите на НИК.

Митническите лаборатории не са криминалистически лаборатории, не могат да извършват криминалистични и експертизи на психичното състояние; съдебно-икономически и оценителни, инженерно-технически и др., въпреки че, чрез тях се попълва доказателствената съвкупност с факти, включени в предмета на доказване на престъпленията от компетентност на разследващия митнически инспектор.

Сертифицирани са и могат да изследват проби от стоки, представени и от външни заявители – юридически и физически лица, други държавни администрации, включително разследващи органи, прокурор и съд. Ползват високотехнологични апаратури,

имат подготвени експерти и богата информационна база данни за използване на сравнителни методи на изследване. Това е причина, съдилищата да търсят сътрудничество е назначават на експертизи, изпълнението на които се възлага на митническите лаборатории, които са единствени сертифицирани да дават заключение за истинност на бандеролите, с които са облепени високоалкохолните напитки.

В ЦМЛ работят висококвалифицирани специалисти, обучавани в митнически лаборатории в Европа и САЩ. Поетите ангажименти от РБ като член на ЕС изискват сближаване на работните методи за митническо правоприлагане, включително и в областта на разследването, респективно усъвършенстване на техническите възможности и правила за разкриване на престъпления. Ето защо, ЦМЛ има законодателна оторизация да сътрудничи с български и чуждестранни лаборатории, организации, физически и юридически лица, свързани с предмета на дейност (чл. 28 т. 12 от УПМЛ). Служителите в митническите лаборатории участват в Международни семинари на европейските митнически химици, SAMANCTA, организирана от Европейската мрежа на митническите лаборатории (CLEN), в проектни групи към ЕК и в дейностите на CLEN. Митническите лаборатории са ангажирани с прилагане на българското и съюзното законодателство в областта на контрол на наркотичните вещества и прекурсори (материали за нелегалното им производство). За подпомагане на тази дейност си сътрудничат с Главна дирекция „Обединен изследователски център“ на Европейската комисия. Разработена и внедрена е лабораторно информационна система за работа с веществени доказателства (LIMS), която осигурява различен подход и контрол върху назначените и изготвени експертизи, търсенето на доказателства и разследването на престъпления.

Съществено значение за дейността по разследване е мобилната митническа лаборатория, която функционира от август 2019 г., оборудвана с високотехнологична апаратура – компактен инфрачервен спектрометър (FT-IR) за качествен и количествен анализ на различни видове проби; автоматичен микро дестилатор за течни нефтопродукти и преносим апарат за определяне на плътност и дейността ѝ е насочена да подпомага оперативните митнически проверки чрез изследване на място и бързо получаване на резултати предимно относно вида на проверяваните горива и съотносимостта им към представените документи. Формирани са екипи от квалифицирани експерти, които участват съвместно с мобилните митнически групи на АМ.

От статистическия анализ и годишни отчети на АМ, публикувани в сп. Митническа хроника се вижда, че служителите в лабораториите изготвят голям брой експертизи и имат съществено значение за разследването на митнически нарушения и престъпления.¹⁰ Техният опит е често ползван във връзка с престъпленията за наркотични вещества и прекурсори. Експертите са тези, които установяват нови наркотични вещества. През 2016 г. в ДЦМЛ са идентифицирани три нови за страната дизайнерски наркотика, които са предложени да се включат в Наредбата за реда за класи-

¹⁰ През 2016 г. са постъпили 4522 заявки за изследване на общо 7786 проби от различни стоки. Лабораториите са извършили над 29 000 изпитвания, като са изготвени 4719 експертизи, от които основен дял има ДЦМЛ – 3433 броя експертизи. През 2017 г. са 8729 проби по 4903 заявки, което е с около 8% ръст спрямо 2016 г. Изготвени експертизи са 4637 въз основа на 29 655 изпитвания върху 8124 проби. През 2018 г. – 8060 проби по 4868 заявки, а експертизите са 5007, което е с около 8% ръст спрямо 2017 г. През 2019 г. – 9799 проби по 5587 заявки и 5216 експертизи (с около 2% повече от 2018 г.). През 2020 г. са постъпили 8225 проби по 4898 заявки и са изготвени 5019 експертизи (с около 3% по-малко от 2019 г.). През 2021 г. са постъпили 6503 проби по 3318 заявки, а експертизите са 3338.

фициране на растенията и веществата като наркотични (ПМС 293/2011 г.), както и две нови вещества, които се използват само за производство на прекурсори на наркотични вещества. През 2017 г. в ДЦМЛ са установени психоактивни наркотични вещества от групата на т. нар. „дизайнерски“ наркотици, нелегални и фалшиви медикаменти, анаболни стероиди и сексуални стимуланти, някои от които са нови за страната. През 2018 г. – четиринадесет вида психоактивни вещества от групата на т. нар. „дизайнерски“ наркотици, прекурсори, нелегални и фалшиви медикаменти, сексуални стимуланти, някои от които нови за страната, както и нови материали (предпрекурсори) за производство на опасното психоактивно вещество фентанил. В ДЦМЛ постъпват голям брой проби от вещества попадащи в забранителните списъци на Световната Антидопинг Агенция, основно анаболни стероиди и пептидни хормони. Тази група стимулиращи вещества е идентифицирана със съдействието на френската държавна лаборатория към Генерална дирекция „Конкуренция, защита на потребителите и контрол на измамите“ (DGCCRF). През 2019г. в сътрудничество ГД „ОИЦ“ на ЕК в ДЦМЛ са идентифицирани две нови психоактивни вещества от групата на т. нар. „дизайнерски“ наркотици и един нов материал (пред-прекурсори) за производство на наркотици. През 2019 г., броят на изследваните проби (674 броя) от наркотични вещества, фармацевтични субстанции и вещества от видовете т.нар. „допингови“ – стероидни и други хормонални препарати, забранени за употреба в спорта, задържани при внасяне в колетни пратки при търговия през интернет е увеличен на 674 броя. През 2020 г. са установени шестнадесет нови наркотични вещества, а през 2021 г. е подадена информация към европейската база данни за нови наркотични вещества (EDND).

Увеличава се броят на изследваните проби по възложени от разследващи полици експертиси на акцизни стоки – главно тютюневи и алкохолни продукти за нуждите на досъдебни производства, което, безспорно, определя експертите в митническата лаборатория като професионалисти, които притежават специалност и компетентност за назначаването им като вещи лица (чл. 151, ал.1 НПК).

В две хипотези служителите на митническите лаборатории могат да участват в досъдебното производство и да подпомагат дейността на разследващия митнически инспектор: в качеството на специалист – технически помощник (чл.126 НПК), когато дейността по разследване налага да бъдат иззети проби от стоки и вещества с различни субстанции във връзка с изготвяне на ВДС; в качеството на вещо лице, при условията на чл.144 и сл. НПК във връзка с чл. 296, ал.2 ЗСВ.

И в двата случая придобиват процесуален статут на субекти на наказателното правоотношение – за тях възникват процесуални права и задължения. Не могат да участват в процеса на разследване лицата, спрямо които са налице основанията за отвод (чл.29, ал.1, т.1-5, 7-8 и ал.2 НПК), които са свидетели по делото или се намират в служебна или друга зависимост със субектите в процеса или нямат професионална правоспособност. Субект на административна отговорност са за неявяване или отказ да изпълнят възложена задача без основателни причини (чл.126, ал.5 и чл.149, ал.5 НК). Задълженията на вещо лице да се яви пред съответния съд и изготви заключение по въпросите на експертизата, обуславят и наказателната отговорност за невярно заключение (чл.291 НК), която законодателят е предвидил като регулатор за обезпечаване на ефективен наказателен процес. За разгласяване на информация също носят наказателна отговорност по чл.360 НК, а вещите лица и по чл. 284, ал. 3 НК.

Наблюдават се следните проблеми:

1. В АМ няма щатни специалисти – технически помощници. При необходимост разследващият митнически инспектор с постановление назначава служители от структурните звена на ведомството – такива са участници в мобилни митнически групи, в Дирекция „Митническо разследване и разузнаване“ (ДМРП) и други, с познания, необходими за изземване и запечатване на веществени доказателства и изготвяне на ВДС. Без да има изрична забрана, практика е да не се назначават служители в митническата лаборатория. За изземване и изготвяне на ВДС, свързани с наркотични вещества и прекурсори се ползват специалисти – технически помощници, които са щатни служители на МВР, поради липсата на компетентни специалисти в АМ. Липсата на щатни служители се обяснява с разширената териториална компетентност на разследващите органи, които са ситуирани в ЦМУ и пет териториални дирекции – Митници София, Пловдив, Русе, Варна, Бургас, и невъзможността да извършват експертна дейност едновременно в различни райони на страната.

Европейските стандарти и принципът за разглеждане и решаване на делата в разумен срок (чл. 22 НПК) изискват оптимизация на щата на служителите, осъществяващи и участващи в дейността по разследване на престъпления. Към митническите лаборатории и в ДМРП могат да бъдат назначени на експертна длъжност достатъчно служители, със съответна компетентност, необходима за включването им в процеса като специалисти – технически помощници.

2. В много случаи експертните, изготвени в хода на разследването от служителите на АМ са оспорвани от субектите, осъществяващи функция по защита, поради служебната връзка на вещото лице с разследващия митнически инспектор. Едни от съдебните състави приемат възражението за основателно, но приоритетно практиката възприема експертните, изготвени в митническите лаборатории за обективни и безпристрастни. Често се злоупотребява с твърдения за липса на компетентност като се противопоставя искане за ползване на експерти от различни специализирани Институтути (вкл., но не само към Селскостопанската академия). Такива възражения са неоснователни и не са съобразени с обстоятелството, че назначаваните от разследващ митнически инспектор експертните са необходими за целите на валутната, митническа, акцизна и данъчна политика и за доказване на специфични престъпления, свързани с нея.

Заключение

Митническите служители разследват ограничен брой престъпления (чл.194, ал.3 и ал.5 НПК), свързани с типичната митническа дейност. Същевременно, разностранната престъпна дейност с трансграничен елемент изисква оптимизиране на политиките за справяне с контрабандата на хранителни стоки, наркотични вещества и техниче аналози и прекурсори, лекарствени средства, химически и петролни продукти, културни и археологически ценности, трафик на хора и оръжие, нелегално пренасяне на валута и благородни метали, нарушения на митническото, акцизно и данъчно законодателство. Постигане на ефективна защита на митническата територия на Република България и на Европейския съюз налага оперативност, бързина и взаимодействието между експерти, митнически органи и разследващи митнически инспектори. За целта важно е митническите лаборатории да бъдат категоризирани като криминалистически по подобие на НИК. Това ще даде възможност да се назначат служители с нужната компетентност в различни експертни сфери – балисти, графолози и т.н., както и експерти, с конкретни познания за ползването им и като специалист – технически по-

мощник за целите на наказателното производство. Те ще подпомагат разследващите митнически инспектори и други правоприлагачи и правораздавателни органи при установяването на митническо нарушение в хода на проверка или при извършване на действия по разследване (оглед, претърсване, изземване и др.). Ще се осуети възможността за оспорване на безпристрастността на служителите, назначени за вещи лица.

Използвана литература:

1. Вълкова. С., Аличкова. В., Цветкова. Л., Пенкова. П., Пенева. Л., Генова. В., Маркова. Д., Куцарова. К., *История на българските митници 1879-2019*, Агенция Митници, 4. доп. изд., София, 2019.
2. Ст. Павлов. *Процесуалноправна природа на експертизата в наказателния процес (критически бележки)*, Годишник на Софийския университет, юридически факултет, том XLIII. 1947/1948, София, Университетска печатница, 1948.
3. Ст. Павлов. *Процесуалноправна природа на експертизата в наказателния процес (критически бележки)*, Годишник на софийския университет, юридически факултет, том XLIV. 1949/1950, С., Държавно издателство Наука и изкуство, 1950 г.
4. Р. Беленски. *Съдебни експертизи, кратък курс*, София, Камея“, 2003.
5. Чинова. М., Г. Митов. *Кратък лекционен курс по НПП*, София. Сиела, 2021
6. Н. Манев. *Наказателнопроцесуално право (Ръководство за студенти)*, София, Сиела, 2006.